

Zera Shimshon

by Rabbi Shimshon Chaim Nachmani zt"l

Published Mantua 1778*

Chapter XXXIII: Bechukotai (Lev. 26:3–27:34)

Essay 2. Blessings and curses

The Torah has two sections of Tochachot, “admonitions” [which also include blessings]. One Tochacha is in this week’s parasha, while the other is in parashat Ki Tavo, in Deuteronomy.

עוד שם, ר' אבא בשם ר' יוחנן אמר חשבתי ברכות חשבתי קללות, ברכות מאל"ף ועד תי"ו, וקללות מן נא"ו עד ה"א, ולא עוד אלא שהן הפוכות. אמר ר' אבין אם זכיתם הרני הופך לכם הקללות לברכות אימתי בשתשמרו את תורת ה' ה' הוא דכתיב "אם-בחקתי תלכו" עכ"ל.

Also there in the Midrash, we read:

Rabbi Abba, son of Rabbi Chiya, said in the name of Rabbi Yonatan: I considered blessings, I considered curses; the blessings are from *alef* through *tav* [representing the entire alphabet], the curses are from *vav* through *heh* [only one letter apart]. Moreover, they are reversed [i.e., from *vav* to *heh* is in reverse alphabetical order].

Rabbi Avin said: “[G-d says:] If you merit, I will reverse [i.e., transform] the curses into blessings for you. When will this be? When you observe My Torah.” That is [the meaning of] what is written: “If you follow My statutes.”¹

- Lev. Rabbah 35:1

In making sense of this Midrash, commentaries first try to understand which verses are implicated. The Midrash is placed in Leviticus Rabbah, and it cites Lev. 26:3 from this parashah. Thus, it appears obvious that in discussing the blessings, it is speaking of the blessings of this parashah of the Book of Leviticus (also referred to as *Torat Kohanim*). The first blessing, in Lev. 26:3, begins with *alef*, "אם-בחקתי תלכו" ["If you follow My statutes"], and the last blessing, in Lev. 26:13, ends with a *tav*, "וְאֵלֶיךָ אֶתְּכֶם קוֹמְמִיּוֹת" ["And made you walk erect"].

However, in speaking of the curses, it is harder to understand the Midrash. The first curse, in Lev. 26:14, begins with *vav*, "וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּ לִי" ["But if you do not listen to Me"]. But the last curse, in Lev. 26:43, does not end with a *heh*. Thus, the *Yefeh To'ar*, discussed below, assumes that the Midrash’s discussion of the curses instead refers to those of parashat Ki Tavo of the Book of Deuteronomy (also referred to as *Mishneh Torah*). The *Yefeh To'ar* questions why the Midrash isn’t contrasting the blessings and curses of *Torat Kohanim* to each other, or for that matter, contrasting the blessings and curses of *Mishneh Torah* to each other.

* English translation: Copyright © 2025 by Charles S. Stein. Additional essays available at <https://zstora.com>

¹ Lev. 26:3.

והקשה היפה תאר דאמאי חשיב ברכות דתורת כהנים שהן מאל"ף עד תי"ו, וקללות דמשנה תורה שהן מן נא"ו עד ה"א. ואמאי לא חשיב קללות דתורת כהנים דהו"ו מן נא"ו עד מ"ם, כדאמרינן בפרק הספינה מ"ואם-בחקתי תמאסו" עד "ואת-חקתי געלה נפשם". אי נמי ברכות המשנה תורה דלא הו"ו אלא מ[נ]א"ו עד מ"ם עכ"ל.

The Yefeh To'ar raised a difficulty:

Why did [the author of the Midrash] consider the blessings of *Torat Kohanim* [i.e., the Book of Leviticus], which are from *alef* to *tav*, but consider the curses of *Mishneh Torah* [i.e., the Book of Deuteronomy], which are from *vav* to *heh*? [The first curse, in Deut. 28:16, begins with *vav*, "וְהָיָה אִם-לֹא תִשְׁמָע" {"If you do not listen"}, and the last curse, in Deut. 28:68, ends with a *heh*, "וְאֵין קֹנֶה" {"but none will buy"}].

[Since he was considering the blessings of *Torat Kohanim*,] **why didn't he consider the curses of *Torat Kohanim*, which are from *vav* to *mem*, as we say in the 5th chapter of Bava Batra, entitled *HaSefinah*, "And He cursed them with eight [letters], from [the letter *vav* that begins the verse]: 'And if you shall reject My statutes'² ["וְאִם-בְּחַקְתִּי תִמְאָסוּ"]], until: 'And My statutes were abhorred by their soul'³ ["וְאֶת-חַקְתִּי גָעַלָה נַפְשָׁם"] [which ends with the letter *mem*]. [From *vav* through *mem* are eight letters.]⁴**

Alternatively, [if he was going to consider the curses of *Mishneh Torah*, why not consider] **the blessings of *Mishneh Torah*, which are only from *vav* to *mem***. [The first blessing, in Deut. 28:1, begins with *vav*, "וְהָיָה אִם-שָׁמָע" {"If you listen"}, and the last blessing, in Deut. 28:14, ends with a *mem*, "לְעִבְדָם" {"to worship them"}]. [I.e., why contrast the blessings of one section with the curses of the other?]

- *Yefeh To'ar* on Lev. Rabbah 35:1

אבל מתחלה צריך להבין הטעם של שינוי הכתובים שבתורת כהנים הברכות הן מאל"ף ועד תי"ו והקללות מן נא"ו עד מ"ם, ובמשנה תורה הם להפך והקללות מן נא"ו עד ה"א, ומה ענין הה"א והמ"ם להיות סופן של הקללות או הברכות.

But first, one must understand the reason for the change in the Scripture, that in *Torat Kohanim*, the blessings are from *alef* to *tav*, and the curses from *vav* to *mem*, i.e., both in alphabetical order, while in *Mishneh Torah* it is the opposite, the curses are from *vav* to *heh*, in reverse alphabetical order.

Question 1: Why compare the blessings of Leviticus to the curses of Deuteronomy?

Question 2: Why are the curses of Deuteronomy reversed [i.e., the beginning and ending letters are in reverse alphabetical order]?

Question 3: **What is the significance of the *heh* or the *mem* being the ends of the curses or blessings?**

² Lev. 26:15.

³ Lev. 26:43.

⁴ Bava Batra 88b.

ומצאנו בישעיה מ"ם של "(לם רבה) [למרבה] המשנה" סתומה באמצע תיבה, ובנחמיה "בחומת ירושלם אשר- (המפרוצים) [הם פרוצים]", מ"ם פתוחה בסוף תיבה. ויש בו דרש שפאשר יסתמו חומות ירושלם, אשר הם פרוצים כל זמן הגלות, ולעת הישועה יסתמו הפרוצים, ואז תפתח המשנה שהיא סתומה עד מלך המשיח עכ"ל. נמצאנו למדים שהמ"ם הוא סימן לגאולה.

We find in Isaiah 9:6 that the *mem* of the word “*lemarbeh*” [לם רבה] in the phrase, “in token of abundant authority,” is closed in the middle of the word.⁵

Also, in Nehemiah 2:13, for the phrase, “the walls of Jerusalem that were breached,” there is an open *mem* at the end of the word הם.⁶

There is a homiletic interpretation of these verses, that when the walls of Jerusalem will be sealed—i.e., those which have been broken open throughout the exile—at the time of salvation these breaches will be sealed, then, the authority will be opened up, that which has been closed until the coming of the King Messiah.⁷ We learn from this that the *mem* is a sign of redemption.

וזה"ל הוא סימן לתשובה דאיתא בפרק ג' דמנחות ומפני מה נברא העולם בה"א מפני שדומה לאכסדרה שכל הרצועה לצאת יצא, ומאי טעמא תלי פרעיה דה"א דאי הדר בתשובה מעיילי ליה ע"כ.

The *heh* is a sign of repentance, as it is stated in chapter 3 of *Menachot*:

And for what was this world created with [the letter] *heh*? Because it is similar to a porch [which is open on one side], where anyone who wishes to leave may leave [i.e., one has free will to sin. And what is the reason [that the left] leg of the *heh* is suspended [i.e., is not joined to the roof of the letter]? Because if one repents, he is brought in [through the top opening].

- Menachot 29b

ואיתא בזוהר פרשת כי תשא (דף קפ"ח ע"ב) אי בעו ישראל לאיתערא השתא בתשובה פלהו פחדא, לא יכלין. מאי טעמא לא יכלין, בגין דכתיב, "והיה כי יבאו עליהם כל הדברים האלה הברכה והקללה" וכו', ועד דכל אינון דברים יתקיימו לא יכלין לאתערא בתשובה וכו'. אמר ר' חייא כמה סתמת כל ארחין ושביילין מכל בני עלמא ולא שבקת לון פתחון פה עכ"ל.

And it is stated in the Zohar, Parashat Ki Tisa (188b):

If Israel were to wish to now be aroused in repentance, all of them together, they would not be able. Why can they not? Because it is written, “When all these things befall you, the blessing and the curse that I have set before you, and you take them to heart amidst the various nations to which the L-rd, your G-d, has banished you, and you return to the L-rd, your G-d . . . then the L-rd, your G-d, will turn thy captivity, and have compassion upon thee, and will return and gather you from all the peoples where the L-rd, your G-d, has scattered you. If

⁵ I.e., according to the Masoretic tradition, it is read and interpreted as one word, למרבה, but it is written as though it is two words, לם רבה, with a *mem sofit*.

⁶ I.e., according to the Masoretic tradition, it is read and interpreted as two words, הם פרוצים, but it is written as though it is one word, המפרוצים, with a regular *mem*.

⁷ Rabbeinu Bachya, Parashat Vayechi 47:28.

any of yours that are dispersed be in the uttermost parts of Heaven, from there will the L-rd, your G-d, gather you.”⁸ **Until all those things are fulfilled, they are not able to be aroused in repentance.**

Said R. Chiya: “How many paths and ways you have closed off from all the people of the world, and you have not left them any opening to say [anything].”

- Zohar II:188b (parashat Ki Tisa 6:22–23)⁹

ולפי זה יש לומר שהקללות של תורת פהגים הם מן"ו עד מ"ם דמשמע שאין שום תיקון אלא עד שיתקון המ"ם דהיינו עד שיבא משיח, ומשה רבנו עליו השלום שהיה דורש לזכותו של ישראל הפסיק הקללות בה"א שהיא סימן התשובה לומר שפשיעשו תשובה גמורה יהיו נגאלים אף שלא יתקיימו כל התוכחות.

According to this, one can say that the curses of *Torat Kohanim* are from *vav* to *mem*, implying that there is no rectification until the *mem* is rectified, that is, until the Messiah comes.

But our teacher Moses, peace be upon him, who in *Mishneh Torah* was advocating for the merit of Israel, ended the curses with a *heh*, which is a sign of repentance, to indicate that when they engage in complete repentance, they will be redeemed, even if all the rebukes have not yet been fulfilled.

Thus, to answer Question 3, as to what difference it makes whether the curses end with *mem* or *heh*, we see that *mem* is indicative of a strict judgment, while *heh* is indicative of a more lenient judgment, where redemption can come through repentance, even before the coming of the Messiah.

This also answers Question 1, as to why the Midrash compares the blessings of Leviticus to the curses of Deuteronomy. By ending with *heh*, the curses of Deuteronomy are indicative of a milder judgment compared to those of Leviticus, which end with *mem*.

והברכות של תורת פהגים הם מן"ף ועד תי"ו שכן האמת שהברכות אין להם קץ וכוללות כל כ"ב אותיות התורה דהיינו כוללות כל העולמות שנבראו בכ"ב אותיות התורה, שהתורה היתה כלי אומנותו של הקב"ה "ואתה אצלו אמן".

Question 4: Having explained why the curses of Deuteronomy are to be used, why compare them to the blessings of Leviticus, which begin with *alef* and end with *tav*, instead of the blessings of Deuteronomy, which begin with *vav* and end with *mem*?

The answer is that **the blessings of *Torat Kohanim* are from *alef* to *tav*, for in truth the blessings have no end and include all 22 letters of the Torah, that is, they encompass all the worlds that were created with the 22 letters of the Torah, for the Torah was the tool of the Holy One, Blessed be He,¹⁰ as it is written, “Then I was by Him, as a craftsman.”¹¹**

⁸ Deut. 30:1–4.

⁹ In our text of the Zohar, it is the first paragraph that is said by Rabbi Chiya, and the second paragraph is said by Rabbi Yosei.

¹⁰ Gen. Rabbah 1:1.

¹¹ Prov. 8:30.

ולפיכך אלו הברכות אי אפשר להתקיים כלם בעולם הזה, שהרי כתוב "והתהלכתי בתוכם" ופרש רש"י אטייל עמכם בגן עדן וכו', וכן פירש על "נהקימתי את-בריתי אתכם", ברית חדשה שלא תופר שגאמר "וכרתי את-בית ישראל" וכו' "ברית חדשה: לא כברית" וכו'. וכן במדרש ילקוט "ונתנה הארץ יבולה" לא כדרך שעושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון שתהא השדה נורעת ועושה פירות בת יומה. "ועץ השדה יתן פרי" לא כדרך שעושה עכשיו אלא כדרך שעושה בימי אדם הראשון שהיה נוטע אילן ועושה פירות בו ביום וכו'. ואף אילני סרק עתידים לעשות פירות כמו שהיה בימי אדם הראשון דכתיב "ועץ השדה יתן פרי" עכ"ל.

Therefore, the implication of this is that **these blessings cannot all be fulfilled in this world, as it is written, "And I will walk among you,"**¹² and Rashi explains: **"I will stroll with you in the Garden of Eden as though I were one of yourselves and you will not be frightened of Me."** Likewise, he interprets, **"And I will maintain My covenant with you"**¹³ as **"a new covenant that will not be broken, as it is said, 'And I will make a covenant with the house of Israel and the House of Judah, a new covenant; not like the covenant I made with their ancestors.'"**¹⁴

Also, in the Midrash Yalkut Shimoni:

"And the earth shall yield its produce"¹⁵—not in the manner it does now, but as it did in the days of Adam the first man, when the field would be sown and bear fruit on the same day. **"And the tree of the field shall yield its fruit"**—not as it does now, but as it did in the days of Adam the first man, when one would plant a tree and it would bear fruit that very day, etc. Even barren trees will in the future bear fruit, as it was in the days of Adam the first man, as it is written, **"And the tree of the field shall yield its fruit."**

- Yalkut Shimoni, Behuchotai, remez 672

ולכן הן מאל"ף ועד תי"ו לרמז הברכות שהיו בימים הראשונים של בריאת העולם שאז היה הכל מתוקן ואפילו אילני סרק היו עושים פירות כמו שהיו לעתיד, והו' רמז האל"ף שהיא ראשונה לאותיות עד סוף העולם לאחר ימות המשיח כמו התי"ו שהיא סוף האותיות. והואיל שאלו הברכות הן מאל"ף ועד תי"ו יש במשמע שלא יתקיימו אלא כשהעולם מתוקן לגמרי, דמה שהיה מתחלה הוא שיהיה בסוף.

Therefore, they are from *alef* to *tav*, to hint at the blessings that existed in the early days of the creation of the world, when everything was perfected; even barren trees bore fruit, as they will in the future. This is the hint in the *alef*, which is the first of the letters, to the end of the world after the days of the Messiah, like the *tav*, which is the last of the letters.

Since these blessings from G-d in Leviticus are from *alef* to *tav*, we hear that they will only be fulfilled when the world is completely rectified, for that which was in the beginning is what shall be at the end.

¹² Lev. 26:12.

¹³ Lev. 26:9.

¹⁴ Jer. 31:31–32.

¹⁵ Lev. 26:4.

ולפיכך בא משה רבינו עליו השלום והתחיל הברכות בנא"ו עד מ"ם לרמוז שאף פשהעולם אינו מתוקן יהיו ברכות בעולם. ולכן כל הברכות שאמר משה יכולות להתקיים בעולם הזה אם תעניין בהם. והטעם שהנא"ו מורה על הזמן שהעולם אינו מתוקן, דאמרין בבראשית רבה על פסוק "אלה תולדות השמים והארץ", אומר ר' שמואל בר נחמן כל תולדות שנאמרו במקרא חסרין בר מן תרין, "ואלה תולדות פריץ" והדין. ומפני מה אינו חסרין, ר' יודן אומר כנגד ששה דברים שניטלו מאדם הראשון ואלו הם: זיו, סניי, וקומתו, ופרי הארץ, ופירות האילן, ומאורות. ושוב אינם חוזרים לתיקונם עד שיבא בן פריץ עכ"ל. ואם כן הנא"ו חסרה בעולם והברכות יהיו מנא"ו דהיינו מחסרון הנא"ו עד המ"ם דהיינו עד שיבא משיח בנאמר לעיל.

Question 5: If the blessings of Leviticus, which begin with *alef* and end with *tav*, are superior, being all encompassing, why did Moses present the blessings in Deuteronomy in a more limited manner, beginning with *vav* and end with *mem*?

The answer is that **because of this** implication that the blessings of Leviticus could only come about during the time of the Messiah, **our teacher Moses, peace be upon him, began the blessings in Deuteronomy from *vav* to *mem*, to hint that even when the world is not yet rectified, there will still be blessings in the world. Therefore, all the blessings that Moses spoke in Deuteronomy can be fulfilled in this world, if you examine them closely.**

The reason the *vav* teaches about the time when the world is not yet rectified, as it says in *Gen. Rabbah* on the verse, "These are the generations [תולדות] [*toledot*] of the heavens and the earth"¹⁶:

Rabbi Shmuel, son of Rabbi Nachman said: All [instances of the word] *toledot* that are said in Scripture are [written] deficient [i.e., missing one or both of the *vavs*], except for two: "These are the generations of Peretz"¹⁷ and this one, Gen. 2:4. Why are the others deficient? Rabbi Yudan said: Corresponding to six things that were taken from the first Adam: his radiance, his life, his stature, the fruit of the earth, the fruit of the trees, and the luminaries. They will not return to their original state until the son of Peretz [i.e., the Messiah] comes.

- Gen. Rabbah 12:6

Therefore, the *vav* is lacking in the world, and the blessings begin from *vav*, that is, from the deficiency of the *vav*. Furthermore, they go until the *mem*, that is, until the Messiah comes, as mentioned above for the curses, where we explained that *mem* referred to the redemption of the coming of the Messiah.

Thus, the blessings of Deuteronomy are achievable now, even during this period of deficiency until the coming of the Messiah.

¹⁶ Gen. 2:4.

¹⁷ Ruth 4:18.

ומעתה נבא לביאור המדרש, חשבתי ברכות חשבתי קללות ונראיתי בשניהם שנוי והפרש מאותן הכתובות בתורת פהגים לאותן הכתובות במשנה תורה, והברכות היומר מעולות וטובות לנו הן אותן שהן מאל"ף ועד תי"ו שמורות שהקב"ה מבטיחנו לזכותנו בתיקון העולם כמו שהיה בתחלת הבריאה. והקללות שהן יומר קלות לנו הן אותן שמנא"ו עד ה"א שמורות שיש בידינו כח לעשות תשובה ולתקן העולם.

Now we will come to a full understanding of the Midrash. He is saying: **I considered the blessings, I considered the curses, and I saw in both a change and a difference between those written in *Torat Kohanim* and those written in *Mishneh Torah*. The most elevated and beneficial blessings for us are those that are from *alef* to *tav*, which indicate that the Holy One, Blessed be He, promises us the merit of the rectification of the world, as it was at the beginning of creation. The curses that are easier for us are those from *vav* to *heh*, which teach that we have the power to repent and repair the world.**

ולא די שפך מבטיחנו משה בתורה, אלא שעל פירוש צריך לומר כן לפי שהן הפוכות, שהקב"ה הוא בעל הרחמים כלם ואי אפשר שהאדם יהיה רחמן יותר ממנו, וכדאמרנו פרק ג' דמועד קטן אמר הקב"ה אין אתם מרחמין עליו יותר ממני, ובנדאי צריך לומר שאף הקב"ה מסכים בכך, ואדרבא סיים הקללות שבתורת פהגים במ"ם שהיא סימן הגאולה לומר שאף על פי שלא נעשו תשובה יהיו נגאלים כדכתיב "בעתה אחישנה" וכו', אחישנה, לא וכו', בעתה.

This brings us to another point, a challenge to the Zohar's teaching that we are limited in our power of repentance, and have to wait for the Messiah to come.

Not only does Moses promise us in the Torah [that we have the power to repent and repair the world], rather you must necessarily say so, since [the curses] are inverted.

But how can that be, for the Holy One, Blessed be He, is the Master of all mercy, and it is impossible that a human should be more merciful than He. As it is said in the third chapter of Moed Katan (27b): the Holy One, Blessed be He, said, "Do not be more merciful with [someone] than I am."

Surely one must say that even the Holy One, Blessed be He, agrees to this? On the contrary, the curses in *Torat Kohanim* conclude with the letter *mem*, which is a sign of redemption, to say that even if they do not repent, they will be redeemed, as it is written, "In its time I will hasten it,"¹⁸ "if they are worthy, I will hasten it; if they are not worthy, it will come in its time."¹⁹

ומשה רבינו עליו השלום שסיים הקללות בה"א שהיא סימן התשובה לא נתפנון לרחם עלינו יותר מהקב"ה אלא בא לפרש לנו דבריו של מקום, שאף על פי שסיים במ"ם אינו כפי סברת הזהר דאי בעו ישראל לאיתערא בתשובה לא יכליו, אלא שלעולם יש יכולת בידם לעורר התשובה ומיד היה בא תיקון העולם.

Our teacher Moses, peace be upon him, who concluded the curses with the letter *heh*, which is a sign of repentance, did not intend to be more merciful to us than the Holy One. Rather, he came to explain to us the words of the Omnipresent, that even though He concluded with a *mem*, it is not as the Zohar holds, that if Israel wanted to awaken to repentance, they would not be able. Rather, there is always the ability in their hands to awaken repentance, and immediately the rectification of the world would come.

¹⁸ Isaiah 60:22.

¹⁹ Sanhedrin 38a.

וזהו שאמר "חשבתי דרכי" דהיינו ברכות וקללות פנאמר לעיל וחסרתי מהסברה הראשונה שיהיה הכל תלוי בביאת משיח, שאם היה כך היה צריך להמתין עד דמטו רגליו ברגליו כדאיתא בזוהר פרשת פקודי (דף רנ"ח ע"א) ועד שיתקיים הכתוב "ועמדו רגליו ביום ההוא" ועיי"ש. אלא האמת הוא שהכל תלוי בתשובה ומעשים טובים, ולכן "נאשיבה רגלי" - רגלי דקא - "אל-עדתיך" כדי למהר תיקון העולם.

This is what is meant when it said, "I have considered my ways, and I have turned back my feet to Your decrees."²⁰ That is, "I have considered blessings and curses," as mentioned above, "and I turned away from the initial reasoning that everything depends on the coming of the Messiah." For if that were so, one would have to wait "until feet will meet feet," a Kabbalistic concept of spiritual rectification, as it says in the Zohar, Parashat Pekudei (page 258a),²¹ and until the verse is fulfilled, "and His feet shall stand on that day on the Mount of Olives,"²² and see there, where Zechariah prophesies about the end of days, when "the L-rd will be sovereign over the entire world."

Rather, the truth is that everything depends on repentance and good deeds. Therefore, "I have turned back my feet"—specifically "my feet"—"to Your testimonies," in order to hasten the rectification of the world.

ואמר כך בא ר' אבין והוסיף אם זכיתם הריני הופך לכם הקללות לברכות. וקשה טובא מה צורך להיפוך דתיפוך לי דבהדיא פתיבו ברכות לשמוע בקול ה', וכן הקשה שם הגפה תאר ועיי"ש.

Afterward, Rabbi Avin came and added: "If you merit, I will transform the curses into blessings for you."

Question 6: This is very difficult to understand, for what is the need for this transformation? After all, it is explicitly written that blessings are given to those who listen to the voice of G-d. The *Yefeh To'ar* also raised this difficulty there; see there.

ויש לומר דיש קללות שאצריכים הפיכה פגון "איכה ירדף אחד אלה" והיינו שאחד מן הנכרים ירדוף אלה מישאל, ובברכות לא מצינו אלא "וירדפו מכם חמשה מאה". ומשום הכי קאמר שאם יזכו יתפוך להם הקללות לברכה, וכן מצינו שנתקנים בימי דוד שהיו הורגים אלה ודוד היה הורג שמונה מאות לבד בשביל החטא של אוריה החתי, ועיין פרק ג' דמועד קטן במהרש"א שם.

It can be said that there are curses which require transformation, such as "How could one chase a thousand, or two put ten thousand to flight, unless their Rock had sold them, the L-rd had given them up?"²³ which is speaking of one from the nations chasing a thousand of Israel. Whereas in the blessings we only find, "And five of you will chase a hundred."²⁴

For this reason, it says that if they merit, He will transform the curses into blessings. Similarly, we find that this was fulfilled in the days of David, when [each of David's soldiers] kill a thousand, but David would kill eight hundred by himself, because of the sin of Uriah

²⁰ Ps. 119:59.

²¹ Zohar II:258a (Pekudei 51:740).

²² Zech. 14:4.

²³ Deut. 32:30.

²⁴ Lev. 26:8.

the Hittite.²⁵ I.e., II Sam. 23:8 says that David's chief officer was Adino the Eznite, and that he killed eight hundred enemies on one occasion. Moed Katan 16b says that Adino was David himself, and that he had expected the threat that "how could one chase one thousand" would be transformed into a blessing, and he was therefore upset that he could only kill eight hundred, the deficiency of two hundred being due to his sin with Uriah.

See chapter 3 of *Moed Katan* in the *Maharsha* there.

ועוד יש לומר דאיתא בתורת פהנים על פסוק "אף-אני אעשה-זאת לכם", אני אשר בנית, אני אהרוס, אני אשר נטעתי, אני אתול. וכן הכתוב אומר "הנה אשר-בנית אני הרס ואת אשר-נטעתי אני נחש", אעשה זאת, זו קשה לכם יותר מכל, ששמי הגדול הני עליכם כבועל חוב, לכם "מידכם היתה זאת" אין הרעה יוצאת מלפני לעולם. וכן הכתוב אומר "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" עכ"ל. והובא בגלקוט ועיי"ש.

Furthermore, it can be said, as it is taught in *Sefer Torat Kohanim*, i.e., the Midrash on Leviticus also known as the *Sifra*, on the verse that introduces the curses, that if we reject G-d's laws, "Even [אף] [af] I in turn will do this to you"²⁶:

It is 'I' who built; 'I' will destroy. 'I' who planted; 'I' will uproot. Thus the Scripture says, "What I have built, I am going to destroy, and what I have planted, I will uproot."²⁷ **I will do this. This is harder for you than anything, that My great Name becomes to you like a creditor. "This is from your hand;"**²⁸ **evil never goes forth from before Me. Similarly, the verse says "From the mouth of the Most High does not come evil and good."**²⁹

- *Sifra*, Bechukotai, chapter 4

It is also brought in the *Yalkut Shimoni* (Bechukotai, remez 673), and see there.

והמדרש הנה תמוה, ועוד דלכאורה לא רישיה סיפיה ולא סיפיה רישיה, דמעקרא קאמר שרופה הוא הבונה להיות הוא בעצמו הסותר והנוטש, ואחר כך מסיים שאין הרעה יוצאת מלפניו לעולם. ומה שתירץ הקרבן אהרן מלבד שהוא דוחק עדיין הקושיא במקומה עומדת למדקדק נשם.

This midrash of the *Sifra* is perplexing, and furthermore, it seems that the beginning has no ending, and the ending has no beginning: for initially it says that the builder Himself wishes to be the One who demolishes and abandons, and then it concludes that evil never issues from Him at all.

The *Korban Aharon*, a commentary on the *Sifra*, stated that the word *af*["even"] [אף] seems to be unnecessary, and led the author of the *Sifra* to conclude that it implies severity or anger, and emphasizes that one should not view the curses that occur as coming from nature, but from G-d's decree of purposeful judgment. "I, the One Who blessed you, will also be the One to bring misfortune."³⁰ **What the *Korban Aharon* answered is not only a forced explanation, but the question still remains for anyone who examines the matter closely.**

²⁵ Moed Katan 16b.

²⁶ Lev. 26:16.

²⁷ Jer. 45:4.

²⁸ Malachi 1:9.

²⁹ Lam. 3:38

³⁰ Aharon Ibn Hayyim (1545–1632), *Korban Aharon* (Venice, 1609–11) is a commentary on the *Sifra*.

ויוכן שפיר במה שנודע שלפי המעשים טובים של בני אדם נעשים תיקונים גדולים ונמשכים הארות בעולמות העליונים, וכח הקדושה הולך ומתרבה ונתרבה השפע והברכה אף בעולם הזה. וכשהם חס ושלום חוטאים הוא להפך, ומי שתחלתו הנה טוב ואחר כך סרח יותר קשה ענשו לפי שגורם חילול לכל הקדושה שנתרבה בשבילו, שכל אותו תוספת קדושה נתחלל ונותן יותר פח לחיצונים חס ושלום. ואף הברכה שנשתלחה לעולם מסתלקת, מה שאין כן מי שלא זכה מתחלתו שאינו עושה כל כך פגם.

It is well understood from what is known to Kabbalists, that according to the good deeds of people, great rectifications are made and enlightenment spreads in the upper worlds, and the power of holiness increases and the abundance and blessing are also increased in this world. But when they sin, G-d forbid, the opposite occurs. One whose beginning was good but later strayed, his punishment is more severe. That is because he causes a desecration of all the holiness that was increased on his behalf, as all that added holiness becomes desecrated and, G-d forbid, gives more strength to the external forces. Even the blessing that was sent into the world is withdrawn, which is not the case for one who did not merit from the beginning, for he does not cause as much damage.

וזו היא פונת המדרש, אשר נטעתי אני הורס, כלומר כל השפע והברכה ששלחתי לעולם בשביל מעשיכם, אני אתוש ואני הורס. וכבר זכה העולם בו משעה שקבלו, ומעתה שאתם גורמים לי לסלקו ולאבדו, העונש פויל עליכם מחמת מעשיכם הראשונים, כמו שאמרו שנה ופרש קשה מכלם. וזו קשה לכם מן הכל שמלבד הפגם שפגמתם בעוונתיכם עוד אתם חייבים שקלקלתם במה שכתב תקנתם. ועל כן שמי הגדול נעשה לכם כבעל חוב, שהרי כשמתרבה השפע בעולם הוא סימן שיש ייחוד למעלה באותיות השם, וכשמתמעט כביכול יש פירוד חס ושלום. לכן שמו הגדול דוקא הוא כבעל חוב.

This is the intent of the Midrash of the *Sifra*: “That which I have planted, I will uproot,” as if to say: “All the abundance and blessing that I sent into the world because of your deeds, I will uproot and destroy. The world had already merited it from the moment it received it; but now that you are causing Me to withdraw and destroy it, the punishment upon you is doubled because of your earlier deeds, just as it says, ‘One who studied and then turned away is worse than all others.’³¹”

“This is harder for you than anything,” as if to say that “besides the damage you caused through your sins, you are also liable for having corrupted what you had already rectified. Therefore, My great Name becomes to you like a creditor, for when abundance increases in the world, it is a sign that there is a unification above in the letters of the Name; and when it diminishes, so to speak, there is separation,” G-d forbid.

Thus, His great Name specifically becomes like a creditor.

³¹ Pesachim 49b.

ואחר כך חזר לומר לכם "מִיָּדְכֶם הֵיטָה זֹאת" שאין הרעה יוצאת מלפני לעולם, לפי שעד עתה דבר בהקלוקל שגורם במה שפָּכַר תִּשְׁוֶן, ואין הכי נמי שלאחר שחזר הקב"ה לישח מהעולם השפַע שהשפיע בשבילו אינו מוסיף לו בעצמו שום רעה אלא נשאר למקרים המתהווים בעולם, שממילא הקללה והרעה באה על עושי הרעה, והטובה באה על עושה הטובה, כדאמרינן במדרש פרשת "ראה אנכי" וכו', ועוד על "לא־יִהְיֶה לָּךְ בְּכִסֶּף אֶבֶן וְאָבֶן" וכו', הברכות מברכות את בעליהן והקללות מקללות את בעליהן.

Afterward, He again said: "This is from your hand; for evil never goes forth from before Me." For until now, He had spoken about the damage caused by one who corrupted what had already been rectified. It is indeed so, after the Holy One, Blessed be He, returns to take from the world the abundance that He had bestowed because of that person, He does not bring any further harm Himself; rather, the person is left to the natural occurrences in the world.

Thus, the *Zera Shimshon* disagrees with the analysis of the *Korban Aharon* cited above, who said that one should not view the curses that occur as coming from nature, but from G-d's decree of purposeful judgment. **Consequently, the curse and "misfortune come naturally upon those who do evil, and goodness comes to those who do good," as it is stated in the Midrash on parashat *Re'eh*.**³²

Also on the verse, **"You shall not have in your pouch alternate weights, larger and smaller,"**³³ we learn that **"the blessings bless their owners, and the curses curse their owners."**³⁴

ובזה נבא לתרץ קושיית העולם על פסוק "איכה ירדה אֶחָד אֵלֶיךָ", למה בברכתם של ישראל לא אמר אלא "וירדפו מכם חמשה מאה" והנה לו לומר ש"אֶחָד ירדה אֵלֶיךָ".

With this, we can come to answer the world's question on the verse describing a curse upon Israel, "How could one chase a thousand." Why, in the blessing of Israel, does it say only, "And five of you will chase a hundred"? It should have said, "One shall chase a thousand," as it says in the context of punishment.

ומה שתירצו עם דברי רש"י עליו השלום שפירש על "וירדפו מכם" מן החלשים שבכם אבל הגיבורים אין הכי נמי שאֶחָד ירדוף אֵלֶיךָ, הוא דוחק. תדא שכשישראל עושים רצונו של מקום יהיו כלם טובים ובריאים, כדכתיב "אם־שמוע תשמע" וכו' "כִּלְהֻמָּחֶלֶה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בַּמִּצְרִים" וכו'. ועוד שהאיל שאלו הברכות הן כלן חוץ מהטבע ורק על ידי גס ומשפַע הקב"ה שנתרבה בעולם, אין שייך להפריש בין הגיבורים או החלשים בטבעם, אם הכתוב אומר "וְקוֹץ ה' יחליפו כח", ועוד דעדיין קשה למה כתב שכל החלשים ולא כתב שכל הגיבורים.

As far as the solution with the words of Rashi, may he rest in peace, who explained on the verse, "And five of you will chase a hundred" that this is "of the weakest among you, but the mighty ones, it is indeed so that one will chase a thousand"—this is a forced explanation.

Firstly, because when Israel does the will of the Omnipresent, they should all be good and healthy, as it is written: "If you will listen diligently to the voice of the L-rd, your G-d, doing what is upright in His eyes, and listening to His commandments and keeping all His statutes,

³² Deut. Rabbah 4:3.

³³ Deut. 25:13.

³⁴ Lev. Rabbah 15:7.

then I will not bring upon you any of the diseases that I brought upon the Egyptians, for I the L-rd am your healer.”³⁵

Furthermore, since these blessings are entirely beyond nature and occur only through miracles and the divine abundance increased in the world by the Holy One, Blessed be He, it is not relevant to distinguish between the mighty and the weak by their natural strength, if the verse states, “But those who hope in the L-rd shall renew their strength.”³⁶

Also, there is still the question: Why does the Torah write the reward of the weak, but not that of the mighty?

ולפי דרכנו אתי שפיר, דאין הכי נמי דמפי עליון לא תצא הרעות והטוב אלא שמימלא הטובה באה על עושי הטובה והברכות מברכות את בעליהן. והברכות של פרשה זו הן באות בעצמן על דור הזוכה, שאף על פי שהן קצת רחוקות מן הטבע ועל ידי גס ולא יתקיימו לגמרי עד סוף העולם כנאמר לעיל, עם כל זה הן קרובות אל הטבע שהטביע הקב"ה בברכות שתהיינה מברכות את בעליהן, ולזה לא אמר אלא "וירדפו מכם חמשה מאה".

According to our approach, this is fine: indeed, no evil or good comes directly from the Most High; rather, goodness naturally comes to those who do good, and blessings bless their owners. The blessings in this parasha come on their own to generation that merits them, even though they are somewhat beyond nature and occur through miracles, and will not be fully realized until the end of days, as stated above. Nevertheless, they are still close to the natural order established by the Holy One, Blessed be He: with blessings that will bless their owners. Therefore, it only says, “And five of you will chase a hundred,” and not “one shall chase a thousand.”

אמנם בשירת האזינו מיידי שחטאו לאחר שזכו כמו שהתחיל "הלוא הוא אביה קנה הוא עשה ויכנה" שקנאה, שקננה וכו', ועיין במדרשים, וכן פרש רש"י "הלה' תגמלוהו זאת", לשון תימא וכי לפניו אתם מעציבים שיש בידו ליפרע מכם ושהטיב לכם בכל הטובות עב"ל. וכשחטאו באו לכלל "את אשר-נטעתני אני נמש" שלאחר שקנאם וקנ[ו]ם חוזר ומוכר אותם, כמו שפסים "אם-לא פיצורם מכרם וה' הסגירם".

Indeed, in the Song of Moses in parashat *Ha'azinu*, it speaks of those who sinned after having merited, as it begins, “Is this how you repay the L-rd, O foolish and senseless people? Is not this the Father who created you, fashioned you and made you endure!”³⁷ “[Meaning,] He has acquired you, or He has placed you in a nest of rocks and in strong ground, or He has provided you with everything that will benefit you.”³⁸ See the midrashim, and so Rashi explained the words, “Is this how you repay the L-rd” as “an expression of astonishment: Do you mean to grieve Him Who has the power to punish you, and Who has bestowed all these favors upon you?”³⁹ When they sinned, it came to the principal of the *Sifra*, “what I have planted, I will uproot,” that after He acquired and established them, He goes back and sells them, as [the verse] concludes, “How could one chase a thousand, or two put ten thousand to flight, unless their Rock had sold them, the L rd had given them up?”

³⁵ Ex. 15:26.

³⁶ Isaiah 40:31.

³⁷ Deut. 32:6.

³⁸ Rashi on Deut. 32:6.

³⁹ Ibid.

והכתוב הוא כמתמיה וכי אפשר שיִרדוף אחד אֶלֶף, וְהֵלֵא "מִדָּה טוֹבָה מִרְבָּה מִמִּדַּת פְּרָעָנוּת" וּבְמִדָּה טוֹבָה כְּתִיב "וְיִרְדְּפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה" וְתוֹ לֹא, וְכִמּוֹ שֶׁהִקְשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת בְּסוּטָה (דף י"א ע"א ד"ה וְלַעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה), וְתִירֵץ שְׂאִינָם בְּכֻלָּל שְׂאֵר הַתּוֹכָחוֹת אֲלֵא בְּכֻלָּל "אֵת אֲשֶׁר־נִטְעַנְתִּי אֲנִי נִתְּשׁ", וְזֶהוּ "אִם־לֹא כִי־צוּרָם מְכַרָם וְה' הִסְגִּירָם", שִׁישׁ לָהֶם עוֹנֶשׁ כְּפוּל הוֹאִיל שֶׁקִּלְקְלוּ בְּמָה שֶׁכָּבַר זָכוּ, וְהִרְעָה זֶה בָּאָה מִיַּד הַקֵּב"ה שֶׁחֲזָר וְנוֹטֵל אֶת שְׁלֹו שֶׁכָּבַר נָתַן לָנוּ. אֲמָנָם לְאַחֵר שִׁיגְאָלָם וַיִּהְיֶה כָּל הָעוֹלָם מְתוּקָן שֶׁבִּלְע הַמָּנוֹת לְנֶצַח ו"בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד", אִזּוֹ נִפְּוֹד לָהֶם הַקִּלְלָה לְבִרְכָּה שִׁיִּחְזָר וַיִּקְנָם וְהוּא עֲצָמוֹ יִהְיֶה הָרוּעָה שֶׁלָּהֶם, כְּדִכְתִּיב "אֲנִי אֶרְעָה צֹאנִי וְאֲנִי נָכוֹ".

The verse expresses astonishment: Is it possible that one would chase a thousand? After all, isn't "the measure of good is always greater than the measure of punishment,"⁴⁰ and yet for the measure of good, it is written, "Five of you will chase a hundred," and not more.

This is as Tosafot asked in Sotah, page 11a, on "the measure of good is always greater than the measure of punishment," and they answered that this curse of "how could one chase a thousand" is not in the same category in the rest of the rebukes, but rather in the category of "that which I have planted, I will uproot," which is the meaning of, "their Rock had sold them, the L-rd had given them up." They receive a double punishment because they corrupted what they had already merited, and this evil comes directly from the Holy One, Blessed be He, Who takes back what He had already given to us.

However, after He redeems them and the entire world is rectified, when death will be swallowed up forever and "On that day the L-rd will be One and His Name One,"⁴¹ then He will transform the curse into a blessing. Then He will once again acquire them, and He Himself will be their shepherd, as it is written, "I Myself will graze My flock, and I Myself will let them lie down."⁴²

וְזֶהוּ בִּיאוּר מִדְּרָשְׁנוּ אִם זְכִיתֶם הָרִינִי הוֹפֵךְ לָכֶם הַקִּלְלוֹת לְבִרְכוֹת, דְּהֵינּוּ אֵף הַקִּלְלוֹת שֶׁבָּאוֹת עַל הַחוּטָאִים מִיָּדוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה מִמָּשׁ כְּדִכְתִּיב "אֲשֶׁר־נִטְעַנְתִּי אֲנִי נִתְּשׁ" וְכִי יִתְהַפְּכוּ לְבִרְכוֹת כְּדִכְתִּיב "אֲנִי אֶרְעָה צֹאנִי" וְכִי.

To summarize the answer to Question 6, this is the explanation of our Midrash: "If you are worthy, I will transform the curses into blessings for you." That is, even the curses that come upon the sinners directly from the hand of the Holy One, Blessed be He—as it is written, "That which I have planted, I will uproot," etc.—will be transformed into blessings, as it is written, "I Myself will graze My flock," etc.

⁴⁰ Sotah 11a.

⁴¹ Zech. 14:9.

⁴² Ezek. 34:15.

ואחר כך שאל אימתי ומירץ כשתשמרו את תורתי, וגם זה תימא דמליקא דפשיטא היא ואין צורך לא לקושא ולא לתירוץ. אלא הפונה היא שזה היה דוקא לעתיד שישמרו תורתו בלי שום דופי. וניתא שפיר שנתקיים קצת אף בעולם הזה בדורו של דוד שהגבורים שלו היו רודפים אחר לפי שדוד עצמו יהיה מלכנו לעתיד לבוא "ועבדי דוד מלך עליהם", ומשום הכי הטעמו מעין העולם הבא.

Afterward, [Rabbi Avin] asked, "When will this be?" and answered, "When you keep My Torah." This too seems puzzling, for it is obvious and requires neither question nor answer. Rather, the intent is that this will be specifically in the future, when they will keep His Torah without any flaw. It is fine that this was fulfilled to some extent even in this world, in the generation of David, whose mighty men would pursue a thousand—because David himself will be our king in the future, as it is written: "And My servant David shall be king over them."⁴³ For this reason, they were granted a taste of the World-to-Come.

ואין הכי נמי שגם לשאר צדיקים שיזכוו שיטעמם מעין העולם הבא כמו האבות, יתקיים אף בהם ברכה זו. ונמצא שהפסוק של "ורדפו מכם חמשה מאה" אינה סוף ענין הברכה אלא היא ברכה הנגזרת מעצמה על דור הדוכה. אבל עקר הברכה היא ש"ירדף אחד אחר" וזו היא כשיסייע הקב"ה בעצמו. ומשום הכי פתבה בקלות לפי שפונתו היא להפוך הקלות לברכות.

Indeed, it is also true that for other righteous individuals who merit that they have a taste of the World-to-Come, such as the Patriarchs, He will fulfill this blessing even for them. We find that the verse, "And five of you will chase a hundred," is not the end of the matter of blessing, but rather it is a blessing that by itself accompanies the generation that merits it. But the principal of the blessing is that "one will chase a thousand," and this is when the Holy One, Blessed be He, Himself provides assistance. Therefore, this curse of "how could one chase a thousand" is written among the curses, because His intention is to ultimately transform the curses into blessings.

ועוד יש לומר בביאור דברי תורת פהגים הנזכר לעיל "את אשר-נטעתי אני" וכו' ששמי הגדול הני עליכם כבעל חוב וכו' אין הרעה יוצאת וכו'. לפי שזדע שיש שתי מיני שפע, האחד להשפיע לתחתונים וזהו כפי מעשה התחתונים אם יטיבו דרכיהם או גרעו, ירבו או ימעטו בשפע ההוא. השני השפעה הנשפעת מאתו יתברך לפרנסת עצמן של עשר ספירות, וזו אינה תלויה כלל במעשה התחתונים אלא לעולם "נגד ונפק מן-הדמויה" דלא פסיק לעלמין. ומכל מקום התלמיד חכם בזמן הגלות אינו רוצה לקבל אותה השפעה כדי שיצטער בצרתו של ישראל, וזהו "בכל-צרתם (לא) [לוי] צר" לנא"ו צר, ועין בגאלנטי על פסוק "והיא מרלה".

Additionally, it can be said in explanation of the words of Torat Kohanim mentioned above, "That which I have planted, I will uproot," etc., that "My great Name is upon you like that of a creditor," etc., "evil never goes forth from before Me," etc.

It is known to Kabbalists that there are two types of Divine flows of blessing. The first is to the lower realms, which is dependent on the actions of those below: if they improve their ways or worsen them, this Divine flow increases or decreases. The second is a Divine flow that emanates from Him, blessed be He, for the sustenance of the ten *sefirot* themselves. This flow is not dependent at all on the actions of those below, but rather always "streamed forth

⁴³ Ezek. 37:24.

before Him”⁴⁴ without interruption for eternity. Nevertheless, a Torah scholar in times of exile does not wish to receive that flow, in order to share in the suffering of Israel. This is the meaning of “In all their suffering, He suffered,”⁴⁵ to the *vav*, there is suffering, i.e., the *Sefirah* of *Tiferes* suffers the pain of the lower worlds, much like the heart suffers when the body is in distress.

See also *Galanti*⁴⁶ on the verse, “And it is bitter to her.”⁴⁷

ולזה אמר אשר בנתי, אני אהרוס ו"אשר-נטעתי אני נתש", שהרי נשבע הקב"ה שלא יכנס בירושלים של מעלה עד שיכנס בירושלים של מטה, ומכל מקום שמי הגדול הוא לכם כבעל חוב שבשבילכם הוכרח לכוף אף על פי שעושה זה מרצונו להצטרך בצרתכם. ועל השפע האחר שהיא להשפיע לתחתונים אמר "מזדקם היתה זאת", שאם היו עושים מעשים טובים רבים היתה מתרבה וכשחטאו מתמעט מעצמו.

This is the meaning of what He said, “That which I have built, I will destroy, and that which I have planted, I will uproot,” for the Holy One, Blessed be He, swore that He would not enter the heavenly Jerusalem until He can enter the earthly Jerusalem, i.e., when we make it holy.⁴⁸ Nevertheless, My great Name is upon you like that of a creditor, that on your account He is compelled to do so, even though He does so willingly, to suffer in your suffering.

Regarding the other Divine flow, which is to bestow upon the lower realms, it says: “This is from your hand,” meaning that if they had performed many good deeds, it would have increased, and when they sinned, it diminished on its own.

* * *

⁴⁴ Dan. 7:10.

⁴⁵ Isaiah 63:9.

⁴⁶ Rabbi Avraham Galanti, a student of Rabbi Moshe Cordovero (“the Ramak”), was the author of *Sefer Kol Bochim* (Venice 1589), a Kabbalistic commentary on Lamentations.

⁴⁷ Lam. 1:4.

⁴⁸ Ta’anit 5a.